

4. Акты, относящиеся к Западной России, собранные и изданные Археографической комиссиею. Т. 1. – СПб., 1846. – С. 137.

5. Гісторыя беларускай дакастрычніцкай літаратуры. – Мн., 1968. – Т. 1. – С. 165.

6. Скарына Ф. Творы: прадмовы, сказанні, пасляслоўі, акафісты, пасхалія / Ф. Скарына. – Мн., 1990. – С. 17.

7. Из истории философской и общественно-политической мысли Белоруссии. – Мн., 1962. – С. 36–37.

8. Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России. Т. 2. – СПб., 1865. – С. 210–211.

9. Беларуская літаратура XI – пачатку XX стст. Класікі : хрэстаматыя. – Мн., 2004. – С. 56.

10. Лабынцаў Ю. Пачатае Скарынам. Беларуская друкаваная літаратура эпохі Рэнэсансу / Ю. Лабынцаў. – Мн., 1990. – С. 174.

11. Мещеряков В. П. Братские школы Белоруссии / В. П. Мещеряков. – Мн., 1977. – С. 20–44.

12. Азбука Ивана Фёдорова. – М., 1983. – Л. 1–57.

13. Короткий В. Творческий путь Мелетия Смотрицкого / В. Короткий. – Мн., 1987. – С. 121.

14. Ботвинник М. Б. Лаврентий Зизаний / М. Б. Ботвинник. – Мн., 1973. – С. 175–177.

15. Lukaszewicz J. Historia szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do roku 1794. T. 1 / J. Lukaszewicz. – Poznań, 1849. – S. 122–124.

16. Морозкин М. Я. Иезуиты в России с царствования Екатерины II и до нашего времени. Ч. 1 / М. Я. Морозкин. – СПб., 1888. – С. 56–58.

17. Самусік А. Ф. Выкладанне дысцыплін гуманітарнага цыкла ў езуціцкіх навучальных установах Беларусі (другая палова XVI – сярэдзіна XVIII стагоддзя) / А. Ф. Самусік // Веснік адукацыі. – 2006. – № 1. – С. 67.

18. Учебные заведения Литвы до присоединения ее к России // Журнал Министерства Народного Просвещения. – 1862. – № 10. – С. 77–84.

19. Бирало А. А. Философская и общественная мысль в Белоруссии и Литве в конце XVII – середине XVIII в. / А. А. Бирало – Мн., 1971. – С. 29–33.

“SIGNUM MAGNUM APPARUIT IN CAELO...” (СТВОРЧА СПАДЧЫНА ІГНАТА КУЛЬЧЫНСКАГА)

Суша Аляксандр Аляксандравіч, вядучы бібліёграф навукова-даследчага аддзела кнігазнаўства Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі

а беларускіх землях XVIII стагоддзе – час войнаў, паўстанняў, грамадскіх канфліктаў і міжканфесійных сутычак, але гэта і час этнічнай кансалідацыі беларускага этнасу, узбуджэння значнай цікавасці да сваёй гісторыі, да даследавання ўласнай культурнай спадчыны, час плённай творчай дзейнасці шматлікіх нашых землякоў. Гэты складаны і супярэчлівы

перыяд у гісторыі Беларусі не мог не стварыць сваіх летапісцаў, хранографав, якія б на падставе назіранняў і аналізу змаглі зафіксаваць і тым самым захаваць для нашчадкаў веды пра той час. Адным з іх з'яўляецца гісторык і уніяцкі царкоўны дзеяч Ігнат Кульчынскі, якога заслужана называюць “першым даследчыкам беларускіх старажытнасцяў” [8, с. 14; 9, с. 100].

Нарадзіўся Ігнат Кульчынскі ў 1707 г. у Гародні або яе наваколлі [9, с. 100; 12, с. 98] ці ва Уладзіміры Валынскім [1, с. 515; 6, с. 60] у шляхецкай сям’і сярэдняй заможнасці [7, с. 138]. Ён вучыўся ў базільянскіх школах, якіх было нямала ў Беларусі. У хуткім часе пасля пасвячэння ў святарскі сан І. Кульчынскі стаў сакратаром генерала ордэна базільянаў Карнэля Стаўпавіцкага-Любянецкага. У гэтай якасці ён браў удзел у кангрэгацыі базільянаў у Быцені ў 1726 г. [7, с. 138]. У 1727–1735 гг. ён, будучы генеральным пракуратарам базільянскай кангрэгацыі (з 20 гадоў!), жыў у Рыме, дзе кіраваў царквой святых пакутнікаў Сергія і Ваха, атрымаў званне доктара багаслоўя [1, с. 516; 6, с. 60; 7, с. 138; 10, с. 453; 13, с. 106]. Тут ён выдаў шэраг прац багаслоўскага характару і прысвечаных царкоўнай гісторыі. Першай яго публікацыяй была справаздача пра стан уніяцкай царквы ў Рэчы Паспалітай, падрыхтаваная, магчыма, яшчэ на радзіме – “*Relationes authenticae de statu Ruthenorum cum S. R. E. Unitorum in Regno Poloniae degentium...*”, Рым, 1727 [7, с. 138].

На італьянскай зямлі І. Кульчынскі прапагандаваў культ Жыровіцкай Божай Маці. Да апошняга часу айчынныя даследчыкі абміналі ўвагай выданні І. Кульчынскага, прысвечаныя славу таму абразу [9; 13], або, у лепшым выпадку, толькі згадвалі, што ён “адну працу прысвяціў святніням Жыровіцаў” [12, с. 98]. Між тым менавіта гэты абраз стаў для І. Кульчынскага адным з асноўных аб’ектаў для вывучэння. Першай ягонай працай быў пераклад з італьянскай на польскую мову кнігі Ісідора Нардзі “*Relazione istorica dello scoprimento della sacra e miracolosa imagine della Madonna del Pascolo*” (Рым, 1721). Варта адзначыць, што ў XVIII ст. невядомы іканапісец з Беларусі напісаў на сцяне базільянскага манастыра ў Рыме копію Жыровіцкага абраза, якая праславілася сярод рымлянаў пад імем *Madonna del Pascolo* (Багародзіца-Жыватворная) [11, с. 19]. На Беларусі ж гэтая форма была невядомая, таму перакладзеная на польскую мову кніга называлася “*Relacja historyczna o zjawieniu cudownego obrazu Najświętszej Panny Żyrowickiej, nazwanego po włosku del Pascolo od Żyru...*” (“Гістарычная справаздача пра з’яўленне цудоўнага абраза Найсвяцейшай Дзевы Жыровіцкай, названага па-італьянску Паскола з Жыру...”). Кніга выйшла ў Супрасльскай друкарні базільянаў у 1728 г. з благаславення мітрапаліта Льва Кішкі. Важнасць гэтага выдання падкрэслівае тое, што ў XVIII ст. яно было тройчы перавыдадзена: у 1738 г. у друкарні віленскай езуіцкай акадэміі, у 1747 г. і 1755 г. зноў у Супраслі. Перавыданні ўключалі таксама і нарыс гісторыі Жыровіцаў.

Наступным выданнем І. Кульчынскага стала невялікая (на 4 аркушы) кніга “*Oratio de Beatissimae Virginis Mariae imagine Zyrovices-*

nsi” [2, с. 370] (Рым, 1732, у Палуцкай – “Oratio de Beato Maria Virgini Zyroviciensi” [13, с. 109]; іншы варыянт – “Oratio de Beata Virgine Zyrovicensi” [1, с. 516]). Кніга падае нам прамову, якая прагучала ў Рыме падчас каранацыі ў 1730 г. мітрапалітам Афанасіем Шаптыцкім Жыровіцкага абраза Дзевы Марыі.

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі захоўваецца канвалют (магчыма, зроблены адразу пры выданні) яшчэ дзвюх кніг І. Кульчынскага, прысвечаных Жыровіцкаму абразу. Гэтыя кнігі з’явіліся на свет у той самай рымскай тыпаграфіі і таксама ў 1732 г. Першая з іх – “Il disegno prodigioso di tre Colori ovvero Narrazione istorica delle tre Imagini Miracolose della Beata Vergine Maria: La prima di Zyrovvice in Lituania, la seconda del Pascolo in Roma, e la terza terza Copia della seconda parimente in Zyrovvice detta da quei popoli Romana...” (“Цудатворная трохкаляровая яшма, або гістарычны аповед пра тры цудадзейныя абразы Дзевы Марыі: першы – Жыровіцкі ў Літве, другі – Паскола ў Рыме, і трэці – гэта копія другога, падораная рымлянамі ў Жыровічы...”) [3]. Кніга распавядае гісторыю цудатворнага Жыровіцкага абраза. Яна падзелена на чатыры часткі: 1) Стварэнне і шанаванне Жыровіцкай Мадонны; 2) Некаторыя звесткі пра царкву Сергія і Вакха, яе жыццё, а таксама пра блажэннага Язафата [Кунцэвіча]; 3) Гістарычны аповед пра Дзеву Марыю Паскола ў Рыме і зробленую з яе цудатворную копію, якая потым з’явілася ў Жыровічах; 4) Аповед пра каранацыю Жыровіцкай Мадонны. У прадмове да кнігі І. Кульчынскі выказвае падзяку свайму апекуну і мецэнату, падкрэслівае вялікае значэнне ўласнага выдання і спадзяецца на тое, што яно “дасягне тых самых вышыняў, што і кніга пра жыццё Язафата” [3, с. 10], таксама выдадзеная ў Рыме папярэднікам Кульчынскага, манахам-базыльянінам Якубам Сушам. Дарэчы, звесткі пра Я. Кунцэвіча (каля 100 старонак выдання: з 67 да 166) І. Кульчынскі браў з выданняў Я. Сушы, на што, як добрасумленны гісторык, робіць спасылку [3, с. 67]. Каштоўнасць выдання для сучасных даследчыкаў яшчэ і ў тым, што ў ім змяшчаецца меджырыт Жыровіцкага абраза.

Другое выданне “Signum Magnum...” (“Вялікі знак...”) [5] значна меншае ў памерах (гэта ўжо толькі 84 старонкі, а не 278, як у папярэднім выданні) і напісана не на італьянскай, а на лацінскай мове. У аснове назвы кнігі – цытата з пачатку 12-й главы Апакаліпсіса: “Signum magnum apparuit in Caelo, Mulier amicta sole, Et luna sub pedibus ejus, Et in capite ejus corona stellarum duodecim” [5, с. 10] (у перакладзе В. Сёмухі: “І з’явілася на небе вялікая адзнака – жанчына, адзетая ў сонца; пад нагамі ў яе месяц, і на галаве ў яе вянок з дванаццаці зорак”) – яскравая алегорыя цудоўнага з’яўлення ў небе (на грушцы) Жыровіцкага абраза і яго каранацыі. Гэтая кніга прысвечана каранацыі Жыровіцкага абраза ў Рыме з удзелам мітрапаліта Афанасія Шаптыцкага і самога Ігната Кульчынскага. Можна меркаваць, што менавіта І. Кульчынскі сваёй дзейнасцю і публікацыямі ў значнай ступені паспрыяў пашырэнню шанавання беларускага цудатворнага абраза на Захадзе.

Як пракуратар базыльянаў І. Кульчынскі рэпрэзентаваў на тэрыторыі рымскай курыі інтарэсы ордэна і уніяцкіх епіскапаў. Шматлікія перамовы вымагалі падрыхтоўкі вялікай колькасці дакументацыі. Абапіраючыся на нешматлікі друкаваны матэрыял, ён выдаў у Рыме кнігу “Specimen Ecclesiae Ruthenicae...” (“Ідэал рускай царквы...”, 1732). Гэты твор, які ўключае біяграфіі святых разам з усходнім календаром і пералікам кіеўскіх архіепіскапаў і мітрапалітаў, апісвае кіеўскі, наваградскі, кобрынскі і іншыя сіноды. Даследаванне грунтуецца збольшага на выданнях “Acta Sanctorum” з улікам нешматлікай і недастаткова крытычнай літаратуры, якую І. Кульчынскі меў у распараджэнні [6, с. 60; 7, с. 138–139]. Апрача таго “Specimen Ecclesiae Ruthenicae” ва уніяцкай літаратуры з’яўляецца першай спробай падсумавання гісторыі ўсходнеславянскай царквы [7, с. 138–139]. Большую каштоўнасць мае “Appendix ad Specimen Ecclesiae Ruthenicae” (Рым, 1734), дзе І. Кульчынскі размясціў некалькі дакументаў, знойдзеных ім у рэзідэнцыі пры царкве Сергія і Ваха і, магчыма, у архіве Прапаганды Веры. У гэтых работах І. Кульчынскі даказвае адзінства усходняй і заходняй хрысціянскіх царкваў. “Specimen” і “Appendix” былі разам перавыдадзеныя ў Пачасеве (1759) і Парыжы (1859) [1, с. 516; 6, с. 60; 7, с. 139]. У той жа час былі падрыхтаваныя і “Kongregacje bazylikańskie 1617–1726”, апрацаваныя і выдадзеныя ў Рыме на падставе архіву пры царкве Сергія і Ваха (потым перавыдадзеныя ў “Археаграфічным зборніку”) [7, с. 139].

У 1735 г. І. Кульчынскі вярнуўся на радзіму. Сваю прывілею на Смаленскае архіепіскапства ён саступіў Антаніну Таміловічу, які з 1729 г. да 1736 г. быў протаархімандрытам (генералам) ордэна базыльянаў, а ў 1736–1745 гг. займаў пасаду смаленскага архіепіскапа. А. Таміловіч, у сваю чаргу, саступіў І. Кульчынскаму сваю прывілею на Гарадзенскую архімандрыю, якая ўжо восем гадоў была не занятая. Гэтую замену зрабілі ў адпаведнасці з парадаў “прымаса ўсёе Русі” [10, с. 453]. 31 снежня 1735 г. на Быценскай кансультацыі згоду на далі гэта манаскія улады. А 11 лютага 1736 г. ва Уніве ад мітрапаліта ўсёе Русі Афанасія Шаптыцкага І. Кульчынскі атрымаў Адміністрацыю [10, с. 453–454]. У пачатку лютага 1736 г. ён стаў на кіраванне базыльянскім Барысаглебскім (Каложскім) манастыром ў Гародні [10, с. 454]. Прывілея (29 лютага 1736 г. у Варшаве) была даслана І. Кульчынскаму ўсё тым самым А. Таміловічам. Пасля Быценскай капітулы (калегіі кіраўнікоў ордэна), якая адбылася ў верасні 1736 г., І. Кульчынскі накіраваўся ў Руту (Наваградчына), дзе атрымаў ад мітрапаліта Афанасія Шаптыцкага сан архімандрыта. Гэта адбылося “ў дзень Пакроваў Прасвятой Багародзіцы” [10, с. 454]. Афіцыйная цырымонія ўвядзення на новую пасаду (“інвестытура або інсталяцыя”) адбылася 12 кастрычніка 1736 г. там сама, у Рудце. Тады ж мітрапаліт прызначыў І. Кульчынскага на пасаду Гарадзенскага афіцыяла, з падпарадкаваннем яму гарадзенскага, падляскага і ваўкавыскага уніяцкіх дэканатаў [7, с. 139; 10, с. 454]. Гарадзенскім архімандрытам І. Кульчынскі заставаўся да сваёй смерці 9 студзеня 1747 г.

У Гародні ён паглыбіўся ў вывучэнне дакументаў манастырскага архіва XV–XVIII стст., на падставе якога склаў на польскай мове два рукапісныя творы: “Inwentarz klasztoru bazylianskiego w Grodnie na Kołozu...” (“Інвентар Гарадзенскага Каложскага базыльянскага манастыра...”; 1738 г.) і “Kronika ihumenow, archymandrytow, fundatorow u protektorow monastyru Grodzienskigo na Kołozu, zakonu S. O. N. Bazylego W.” (“Хроніка ігуменаў, архімандрытаў, фундатараў і заступнікаў Гарадзенскага Каложскага манастыра закону Св. Васіля Вялікага”, 1730 я г.). Гэтыя працы захаваліся ў рукапісах. На працягу доўгага часу яны зберагаліся ў манастырскім архіве, пазней апынуліся ў Гарадзенскім царкоўна-археалагічным музеі, які знаходзіўся ў архірэйскім доме. Потым трапілі ў Віленскую публічную бібліятэку. Упершыню ж былі надрукаваны (нягледзячы на ідэалагічную неадпаведнасць часу) з паралельным перакладам на рускую мову ў 1870 г. у 9-м томе “Археаграфічнага зборніка дакументаў, што адносяцца да гісторыі Паўночна-Заходняй Русі” [10, с. 409–454; 13, с. 108]. Падрабязнае апісанне гэтага манастыра І. Кульчынскім стала першай і вельмі каштоўнай [12, с. 17; 13, с. 105–107], а паводле Л. Аляксева, – асноўнай [8, с. 14; 9, с. 100] крыніцай для наступных яго даследчыкаў. Хоць гэтыя работы (як і любыя іншыя) не маглі застацца зусім без памылак і недакладнасцяў [13, с. 108].

Пры напісанні “Інвентара” і “Хронікі” І. Кульчынскі выступае як прафесійны гісторык, археограф, архівіст, карыстаецца самымі перадавымі і дасканалымі для свайго часу метадамі [9, с. 102–103; 13, с. 107–108]. “Хроніка” пачынаецца такімі словамі: “Складаючы гэты інвентар з належнай пільнасцю і не без працы, аглядаў я манастырскі архіў; вычытаў у старасвецкіх паперах імёны былых ігуменаў і архімандрытаў і за слухнае палічыў гэтыя імёны спісаць у храналагічным парадку, не толькі першых ігуменаў і архімандрытаў, але таксама і фундатараў, і пратэктараў Гарадзенскага манастыра на Каложы” [10, с. 412]. Як было прынята ў той час, І. Кульчынскі прыніжаў свае заслугі – фактычна ён шмат папрацаваў з матэрыялам каложскага архіва, прадэманстраваў вялікае веданне справы, пра што сведчаць частыя цытаты з крыніц, а часам і ўключэннем іх у склад “Хронікі” цалкам. Так з’явілася падрабязная, дэталёва апісаная гісторыя манастыра, якую чытач бачыць праз апісанне людскіх лёсаў, так ці інакш звязаных з манастыром. Гэта ігумены, архімандрыты, мітрапаліты, епіскапы, базыльянскія протаархімандрыты, старосты, гараджане, фундатары, феодалы, каралі... Выразна бачная і эмацыйная ацэнка І. Кульчынскім гэтых гістарычных асобаў у адпаведнасці з іх дзейнасцю на карысць або на шкоду манастыра. Заканчваецца “Хроніка” сціслым апісаннем уступлення самога І. Кульчынскага на пасаду гарадзенскага архімандрыта.

“Хроніка” напісана на польскай мове з вялікай колькасцю лацінізмаў (“царкоўнай” мовай), са шматлікімі развагамі аўтара, з яго каментарамі да выкладзенага, якія не заўжды ўяўляюцца справядлівымі. Тэксты архіўных дакументаў для большай пэўнасці цытуюцца

на мове арыгінала (першыя з іх напісаны на старабеларускай мове). Некаторыя з выкарыстаных І. Кульчынскім дакументаў пазней загінулі, што павышае навуковую каштоўнасць даследавання [9, с. 102; 13, с. 108].

Менавіта Ігнат Кульчынскі першым заўважыў небяспеку для Каложскага манастыра, якую ўяўляла рака Нёман, што падмывала бераг пад ім. Таму І. Кульчынскі прыняў канкрэтныя меры па ўмацаванні берагавой лініі: загадаў пабудаваць ля падэшвы гары плот, заваліць яго гноем і пасаdziць там розныя дрэвы [8, с. 14; 9, с. 101; 12, с. 98].

Гісторык пры напісанні “Інвентара” правёў аналіз мастацкай і гістарычнай каштоўнасці Гарадзенскай Барысаглебскай царквы, на аснове гэтага аналізу і параўнання храма з Полацкай Сафіяй ён прыблізна вызначыў час стварэння манастыра – каля 1200 г. [8, с. 14; 9, с. 101]. Пры гэтым І. Кульчынскі першым на землях ВКЛ выкарыстаў метод дыку, заснаваную на аналізе цэглы (плінфы) і вапнавага раствору (бо дакументальныя помнікі з манастырскага архіва не маглі дакладна засведчыць пра час пабудовы). Тым самым ён адкрыў новы від гістарычных крыніц – помнікі рэчыўныя [8, с. 14; 9, с. 101; 13, с. 107]. Асаблівае значэнне мае апісанне знешняга выгляду і ўнутранага ўбранства Каложскай царквы, бо яно было зроблена І. Кульчынскім да трагічных абрушэнняў асноўнай часткі храма ў 1853–1859 і 1889 гг. Менавіта І. Кульчынскі першым апісаў галоўны асаблівасці храма: упрыгожаныя ўстаўкамі з паліваных валуноў і маёлікавых плітак фасады, мноства керамічных збаноў-галаснікоў, умураваных у сцены і скляпенні, унікальныя абразы і інш. Пры ўнутраным апісанні царквы ён звярнуў ўвагу на дзверы, вокны, падлогу, выкладзеную цэглай, “каменную столь”, якая абрынулася, “калі ў першы раз краіна была занята маскоўскім войскам” (паводле падання, маскоўскія ваяры на закамарах храма паставілі гарматы і абстрэльвалі замак). Падрабязна вывучаныя калоны, сцены са слядамі старажытнага іканастаса, унутраныя лесвіцы, якія вядуць на хоры. Гэта першае грунтоўнае, падрабязнае апісанне гістарычнага помніка [8, с. 14; 9, с. 102; 13, с. 107].

Цікавіўся І. Кульчынскі і іншымі беларускімі старажытнасцямі. Жывучы пэўны час у Полацкім базыльянскім манастыры пры Сафійскім саборы, ён даследаваў храм і знакаміты крыж св. Еўфрасінні, які захоўваўся ў згаданым кляштары. І. Кульчынскі зрабіў нават яго апісанне, пры гэтым крыху змяніўшы некаторыя гістарычныя рэаліі: у адпаведнасці з распаўсюджанай у Беларусі ў XVI–XVIII легендай імя Ефрасінні Полацкай блыталі з імем іншай святой – Параскевы. Ісціна пра імя Ефрасінні была ўстаноўлена ўжо пасля смерці І. Кульчынскага іншым уніяцкім манахам Ігнатам Сцябельскім (1781) [8, с. 14–15]. Аднак менавіта дзякуючы І. Кульчынскаму пра крыж Еўфрасінні стала вядома і на Захадзе [8, с. 15; 9, с. 104].

Менавіта ў час знаходжання ў Гародні І. Кульчынскі падрыхтаваў “найбольш каштоўную са сваіх прац” [7, с. 139] – “Menologium Baz-

ylianskie...” [4]. Аднак гэты збор жыццеапісанняў святых манахаў і манашак базыльянскага ордэна ўбачыў свет толькі пасля смерці І. Кульчынскага – у 1771 г. у віленскай друкарні базыльянаў. Гэтае выданне прэтэндуе на высокі ўзровень навуковасці, яно вызначаецца вельмі добрай сістэматызаванасцю і структурнасцю. Кніга падзелена на дзве часткі, кожная з якіх мае свой тытульны ліст. Выданне пачынаецца з уступу, дзе падрабязна апісваюцца асноўныя гістарычныя этапы існавання манаскага ордэна базыльянаў, пачынаючы ад Базыля (Васіля) Вялікага і да XVIII ст.: пра Базыля Вялікага; пра яго Рэгулу, ад якой пачаліся ўсе статуты іншых ордэнаў; пра распаўсюджанне базыльянаў па свеце; пра вялікую колькасць святых-базыльянаў; пра стан ордэна ў мінулым і сёння. Прычым закранаецца ў гэтым апісанні і беларуская зямля: “не магу абмінуць Нашай Русі, далучанай да Польскага каралеўства, якая ў адзінстве з Рымскай Царквою застаецца, дзе так шмат бачым базыльянскіх манастыроў. Цяпер жа Руская дзяржава (не блытаць з маскоўскай – А.С.)... даволі значную колькасць налічвае базыльянаў... Тое самае трэба казаць і пра Украіну, Валахію, Малдову і іншыя Славянскага народу былыя краіны” [4, с. 17]. Часткі кнігі падзелены на месяцы (па 6 месяцаў у кожнай), а тыя, у сваю чаргу, – на дні. А на кожны дзень падаецца звычайна некалькі артыкулаў пра святых з ордэна базыльянаў. Першы і самы вялікі артыкул – безумоўна, пра Базыля Вялікага [4, с. 1–71]. Паводле сваіх памераў з гэтым артыкулам можна параўнаць толькі матэрыял пра земляка І. Кульчынскага – полацкага архіепіскупа Язафата Кунцэвіча [4, с. 183–229]. Гэты артыкул унікальны тым, што ў ім апавядаецца пра базыльяніна, які падчас напісання кнігі яшчэ не быў прызнаны святым (нагадаем, кніга называецца “Каляндар базыльянскі, г. зн. Жыцці Святых...”). Навуковы характар выдання падкрэсліваюць частыя спасылкі на крыніцы, вынесеныя на палях. Тамсама ў выглядзе пазнакаў размешчаны і сціслы пераказ асноўнага тэксту. Па гэтых пазнаках у аб’ёмнай кнізе лёгка арыентавацца і адшукваць патрэбнае месца. Значна паляпшаюць працу з выданнем размешчаныя ў канцы кожнай з дзвюх частак іменныя паказальнікі. Акрамя ўсяго згаданага вышэй, выданне мае і эстэтычную, мастацкую каштоўнасць: тэкст упрыгожаны шматлікімі буквіцамі, піктаграмамі, травюрамі, а тытульныя лісты выкананы прыгожымі шрыфтамі чорным і чырвоным колерамі.

Згодна з архіўнымі крыніцамі, прыведзенымі С. Марозавай (Палуцкай), яшчэ ў 1930 я г. украінскія даследчыкі І. Кійка і С. Лукань сцвярджалі, што менавіта з высокаадукаваных базыльянаў (А. Сялявы, Я. Сушы, Л. Кішкі, І. Кульчынскага і іншых), якія складалі інтэлектуальную эліту уніяцкай царквы, бярэ свой пачатак сапраўдная ўкраінская навуковая гістарыяграфія з умелым выкарыстаннем архіўнага матэрыялу і яго крытычнай праверкай [13, с. 106]. Аднак не менш (а мабыць, і больш) існуе падстаў для таго, каб звязваць асобу Ігната Кульчынскага з Беларуссю, з беларускай навуковай думкай і (услед за многімі даследчыкамі) лічыць яго адным з першых беларус-

кіх гісторыкаў, які адкрыў для нашай краіны еўрапейскую культуру і навуковую думку, а для самой Еўропы – Беларусь, край, багаты на таленавітых людзей і культурныч помнікі.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Encyklopedia kościelna podług teologicznej encyklopedji Wetzera i Weltego z licznemi jej dopełnieniami. – Warszawa, 1878. – Т. 11. – 640 s.

2. Estreicher K. Bibliografia Polska / Estreicher K. – Kraków, 1905. – Т. 20. – 436, XXIII s.

3. Kulczynski I. Il Diaspro prodigioso di tre Colori ovvero Narrazione istorica delle tre Imagini Maracolose della Beata Vergine Maria La prima, di Zyrovvice in Lituania, la seconda, del Pascolo in Romae la terza Copia della seconda parimente in Zyrovvice detta da quei popoli Romana. / I. Kulczynski. – Roma, 1732. – XXIV, 254 s.

4. Kulczynski I. Menologium Bazylianskie, to iest zywoty świętch panskich oboiey płci z Zakonu S. Bazylego W. Na miesiące rozłożone. Cz. 1–2. – Wilna, 1771. – [27], 498, 537 s.

5. Kulczynski I. Signum Magnum quia Coronatum Olim a dilecto Dei hominis discipulo in Caelo visum Nunc vero in Orbe Palaemone jam in terrium saculum splendidissimis miraculorum radiis coruscans hoc est Serenissima Calorum terrarumque Regina Maria Virgo, in Thamaturga Icone Zyrovicensi continuis gratiarum operationibus clarissima. – Romae, 1732. – 83 p.

6. Orgelbranda S. Encyklopedia Powszechna z ilustracjami i mapami / S. Orgelbranda. – Warszawa, 1901. – Т. 9. – 640 s.

7. Polski Słownik Biograficzny / Polska akademia nauk, Instytut historii ; red. naczelny E. Rostworowski. – Wrocław etc., 1971. – Т. 16. – 640 s.

8. Алексеев Л.В. Археология и краеведение Беларуси XVI в. – 30-е годы XX в. / Л.В. Алексеев ; под ред. Б.А. Рыбакова. – Мн., 1996. – 206 с.

9. Алексеев Л.В. Игнатий Кульчинский — первый исследователь белорусских древностей / Л.В. Алексеев // Древности славян и Руси. – М., 1988.

10. Археографический сборник документов, относящихся к истории Северо-Западной Руси. – Вильна, 1870. – Т. 9. – 493 с.

11. История Жировицкого Свято-Успенского монастыря по письменным источникам и свидетельствам современников / сост. Г. Глухова. – М., 2004. – 168 с.

12. Каханюўскі Г.А. Археалогія і гістарычнае краязнаўства Беларусі ў XVI–XIX ст. – Мн., 1984. – 120 с.

13. Палуцкая С.В. Ігнат Кульчынскі – першы гродзенскі краязнаўца // Гістарычнае краязнаўства – дзейсны фактар інтэнсіфікацыі навучальнага працэсу ў школе і ВУНУ : тэзісы Рэсп. навук.-метад. канф. – Гродна, 1994. – С. 105–109.